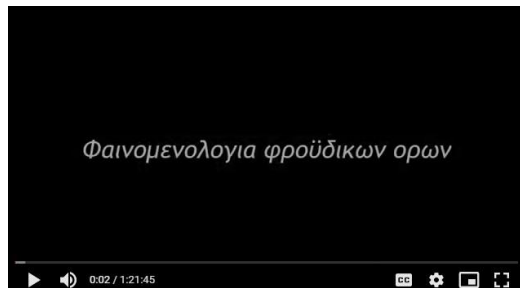

Φαινομενολογια φροϋδικων ορων

Εισαγωγικά

Συστημικοί οροι

Το "ψυχικο"

Μοντελα

"Ψυχικη διεργασια"

Το Ασυνειδητο

Ψυχικη συγκρουση

"Οιδιποδειο συμπλεγμα"

Ο Οιδιποδας του Σοφοκλη

Το αρχαϊκο Οιδιποδειο

Το μετρο του Απροσπελαστου Απαρακαμπτου

Οροι της ψυχαναλυτικης πρακτικης

Ελευθερος συνειρμος

Μεταβιβαση

Αντισταση

Μηχανισμοι αμυνας

Απωθηση

Προβολη

Προβλητικη ταυτιση

Επιλογος

Εισαγωγικά

Μια θεωρία της ψυχοθεραπείας έχει πολύ διαφορετική θέση από μια επιστημονική θεωρία. Στην επιστήμη μια υπόθεση, π.χ. ο σχεδιασμός ενός εμβολίου για τον κορωνοϊό, ο σχεδιασμός της δοκιμής για την επαληθεύση, δηλαδή ασκήσεις επί χαρτού, υπαγορεύουν την πράξη της δοκιμής και της συνακολουθής εφαρμογής. Στην δοκιμή και στο πείραμα ο γραπτός, εστω ψηφιακός, λόγος είναι επί το έργον. Το επιστημονικό έργο είναι *by the book*.

Η πράξη της ψυχοθεραπείας είναι αμιγώς προφορικός λόγος¹. Και ιστορικά η θεωρία της ψυχοθεραπείας υπηρξε η υστεροτερή εκλογικεύση αυτού που πρώτα έλαβε χώρα στην συνεδρία. Θα το δούμε και παρακάτω στην συζήτηση του "ελεύθερου συνειρμού". Έτσι ενώ στην επιστήμη καθοριστικός είναι ο γραπτός θεωρητικός λόγος, στην ψυχοθεραπεία καθοριστικός είναι ο προφορικός λόγος στον οποίο η ψυχοθεραπεία ανέλυσσεται. Γι' αυτό η ψυχοθεραπεία δεν είναι *by the book*.

Η θεωρία της ψυχοθεραπείας δεν καθοδηγεί την ψυχοθεραπεία. Θεωρεί, με την αρχαία έννοια της λέξης, (θεῶμαι < θέα και ὄρω)² δηλαδή βλέπει, αυτό που συμβαίνει στην ψυχοθεραπευτική πράξη. Η αποστολή της δεν είναι να καθορίσει και να κατευθύνει την πράξη, αλλά να την αναδείξει. Εδώ το έργο του ψυχαναλυτή συγγενεύει με αυτό του ποιητή. Ο Γιώργος Σεφέρης χαρακτηρίζει το έργο του ποιητή αγώνα

για να βρει εκείνη τη φωνή που ταυτίζεται [...] με τα πράγματα που θέλει να δημιουργήσει, ή, αν θέλουμε, που δημιουργεί τα πράγματα ονομαζοντας τα.

Η πράξη της επιστήμης υπακούει στον επιστημονικό λόγο. Στην ψυχοθεραπεία ο λόγος είναι αυτός που ακούει την πράξη, την υπ-ακούει. Ο επιστημονικός λόγος με τα μοντέλα του παρασταίνει τα πράγματα. Η θεωρία που θεωρεί την ψυχοθεραπεία, ονομαζει τα πράγματα.

Η ψυχαναλυτική θεωρία, παραδοσιακά ακολουθώντας το ιατρικό επιστημονικό μοντέλο,

¹ [Η τέχνη του να ακούς.](#)

² Βλ. και Martin Heidegger, [Επιστήμη και Λογισμός](#)

χανει αυτην την διαφορα. Η φροϋδικη θεωρια, παγιδευμενη στον επιστημονισμο, αγνοει την διαφορα επιστημονικου ορισμου και ονομαζοντος ονοματος. Δινει την προτεραιοτητα στην επιστημονικη υποθεση. Freud:

Κατα την αποψη μας, τα αντιληπτα φαινομενα πρεπει να υποχωρουν εμπρος στις ορεξεις τις οποιες απλως υποθετουμε.³

Και αλλου:

Ομως κερδος σε νοημα και συσχετιση ειναι ολοτελα δικαιολογημενο κινητρο το οποιο μπορεί να μας οδηγησει περαν της αμεσης εμπειριας.⁴

Η θεωρια, η οποια ονομαζει τα πραγματα, χανεται η ιδια χαριν των πραγματων που ονομαζει. Η θεωρια πρεπει να φερνει μεσα της την δυνατοτητα να ξεχνιεται ο γραφων. Ο επιστημονικος, η επιστημονικοφανης λογος δεν χανεται. Βαζει την δικη του σφραγιδα επανω στα πραγματα. Γι' αυτο εχουμε τους φροϋδικους, τους κλαϊνικους, τους λακανικους κλπ. κλπ.

Για την διαφορα επιστημονικης αποφανσης και ονομασιας ο Martin Heidegger γραφει:

Στην απλη ονομασια αφηνω τα παροντα να ειναι αυτα που ειναι. Αναμφισβητητα η ονομασια περιλαμβανει αυτον που ονομαζει - ομως το ιδιομορφο της ονομασιας ειναι ακριβως οτι ο ονομαζων υπεισερχεται εντος της ετσι ωστε ο ιδιος να αποσυρεται ενωπιον του οντος. Τότε το ον ειναι καθαρο φαινομενο.

Αντιθετα στην αποφανση ο αποφαινομενος συμμετεχει παρεμβαινοντας - και παρεμβαινει ως αυτος που σκυβει επανω στο ον, για να μιλησει επι αυτου. Οταν συμβαινει αυτο, το ον μπορεί πλεον να κατανοηθει μονον ως αντικειμενο και το ονομα ως υπολειμμα της αποφανσης⁵.

Εδω λοιπον θα επιχειρηθει μια πορεια αναγωγης, ενα βημα πισω απο ορους της ψυχαναλυτικης θεωριας προς στα πραγματα που συμβαινουν στην ψυχοθεραπεια, και θα επιχειρηθει, αυτα τα πραγματα να βρουν ενα ονομα, να αποληξουν, να ησυχασουν σε

³ [Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse](#)

⁴ Το ασυνειδητο, GW, XV, σ.67 και στο [Psychologie des Unbewussten](#), σελ. 124 κ.ε.

⁵ [Το ιαματικο της ψυχοθεραπειας στον αποηχο της "Τροπης" του Martin Heidegger](#)

ένα ονομα. Να αναδειξουν την ίδια την εμπειρία της θεραπευτικής συνάντησης.

Συστημικοί οροι

Το "ψυχικό"

Οι Αρχαιοι δεν έχουν "εσωτερικό κόσμο" όπως τον γνωρίζουμε εμείς. Ο Richard Broxton Onians, καθηγητής Λατινικών Σπουδών, στο βιβλίο του [The Origins of European Thought](#), στο κεφάλαιο Some Processes of Consciousness, γράφει⁶:

Πως διαφέρουν οι ομηρικές ιδέες για τις κυρίες διεργασίες της συνειδησης από τις δικές μας; Ένα μεγάλο μέρος τους είναι εμφανές. Η σκέψη περιγράφεται ως 'ομιλία' και κάποιες φορές εδράζεται στην καρδιά, όμως συνηθώς στην *φρήν*, η *φρένες*, που παραδοσιακά ερμηνεύονται ως 'το διαφράγμα'. Να θεωρείς κάτι, να έχεις γνώμη, είναι *φάναι* ή *φάσθαι* [φημί, λέγω]. [...] Αυτή η θεωρηση της σκέψης ως ομιλίας συνεβάλε στην μεταγενέστερη χρήση του λόγου ως ισοδυναμίου τόσο του *ratio* [λογικό] όσο και του *oratio* [προσφωνηση]. Η εκφραση μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο αρθρωμένη. Η καρδιά του Οδυσσεα, καθώς ήταν ξυπνητός στο κρεβάτι, γαβγίζει στις υπηρετρίες όπως μια σκυλα με κουταβία γαβγίζει αγρία σ' έναν ξένο, όμως ο Οδυσσεας

χτυπούσε το στήθος του και επεπληττε την καρδιά του με τα λόγια:

"Αντέξε καρδιά μου· άλλοτε αντέξες και πιο ξεδιάντροπα πράγματα". Κι η ανθεκτική καρδιά του συμμορφώθηκε γρηγορά.⁷

Η παιδική σκέψη φαίνεται πως είναι ακόμη κοντά στην ομηρική. Ο συγγραφέας παραθέτει τον εξής διάλογο:

⁶ σελ. 13

⁷ στήθος δὲ πληξας κραδιην ἤνιπαπε μυθῶ: / 'τετλαθι δη, κραδιη: καὶ κυντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης. / [...] / τῷ δὲ μάλ' ἐν πείσῃ κραδιη μένε τετληυῖα / νωλεμέως

Πατερας. Αληθεια, τι ειναι η σκεψη;

Hilda (ηλικιας τεσσαρων ετων, εννεα μηνων). Δεν ξερω.

Πατερας. Ενταξει, με τι σκεφτομαστε;

Hilda. Τα ζωα σκεφτονται με τα στοματα τους.

Πατερας. Και οι ανθρωποι;

Hilda. Με τις γλωσσες τους.

Πατερας. Τι κανει ενας ανθρωπος οταν σκεφτεται;

Hilda. Μιλα.⁸

Ο συγγραφεας αναφερει και μια εμπειρια με τον ανιψιο του:

Οταν ο μικρος ανιψιος μου F. R. S. (τριων ετων, πεντε μηνων) εκανε καποια δηλωση και τον ρωτουσαν 'Πως το ξερεις;' συνηθιζε να απαντα 'Με τη γλωσσα μου'.⁹

Αν προσεξουμε, θα δουμε οτι αυτο συμβαινει και σε ολες τις ηλικιες, και σημερα! Ειμαστε, αυτοι καθαυτους, εκει εξω! Δεν υφισταται καμια εσωτερικοτητα, καμια συνειδηση, καμια σκεψη. Καμια ψυχη. Αριστοτελης:

ἡ ψυχὴ τὰ ὄντα πως ἔστι πάντα

Η ψυχη ειναι, κατα εναν τροπο τα οντα! Οχι κατι αλλο απ' αυτα. Τουτο σημαινει

πληρης ανοιχτοτητα στο περιβαλλον [...] μια κατασταση βελτιστης επιγνωσης και εγρηγορσης, και μια συνεχομενη ρεουσα ανταλλαγη αισθητικων εντυπωσεων και αντιδρασεων μεταξυ του περιβαλλοντος και αυτου του ιδιου.¹⁰

Αυτη η ανοιχτοτητα, και οχι καποια εσωτερικη διανοητικη διεργασια, ειναι ο,τι οι Αρχαιοι αποκαλουν το *νοεῖν*. Απο εδω μπορουμε να παρακολουθησουμε τον λογο του Παρμενιδη

⁸ W. Stern, Psychology of Early Childhood, translated by A. Barwell from the 3rd edition, [[γερμανικη εκδοση](#)] 1924, p. 384. // Βλ. και [Subvocalization](#) (υποφωνηση)

⁹ Λεει ο Wittgenstein:

Πραγματι σκεφτομαι με την πενα μου, γιατι το μυαλο μου συχνα δεν ξερει τιποτα απ' αυτα που γραφει το χερι μου.

¹⁰ Anne Carson, [Ερως ο γλυκυπικρος](#)

τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι¹¹

Ο άνθρωπος δεν είναι "μεσα στον κόσμο". Τίποτα δεν παρεμβαλλεται ανάμεσα στον άνθρωπο και στον κόσμο. *τὸ γὰρ αὐτὸ* λέει ο Παρμενιδης. Ο άνθρωπος είναι κόσμος.

Με τον Διαφωτισμο και τον Descartes επέρχεται η αποφασιστική διακρίση *res cogitans* / *res extensa*, νοούντος οντος και εκτατου οντος, και η διαμορφωση του ανθρωπου σε ενα Εγω στο οποιο εντελλεται να γίνει "κυριος και κατοχος της φυσης" μεσω της επιστημης. Αυτη η εντολη ολοκληρωνεται τον 19ο αιωνα οπου, τελευταιο, αναλαμβάνεται απο την επιστημη το ιδιο το Εγω: είναι η γενεση της ψυχολογιας και η εξερευνηση του ψυχικου κοσμου.

Η πλανε: Το "σκεφτομαι = μιλω" απορριπτεται διοτι εχει χαθει το αισθητηριο για την απουσα παρουσια, δηλαδη για μια σκεψη που δεν είναι ακουστη, για μια καρδια που δεν εντοπιζεται, για ενα μιλημα που δεν είναι αισθητηριακα αντιληπτο και επομενως δεν αντικειμενοποιειται, δεν εργαλειοποιειται. Σκεψη και καρδια υποστασιοποιουνται και παρασταινονται ως "ψυχικη" οντοτητα "μεσα μου". Καταντουν "ψυχικο οργανο".

Martin Heidegger:

Η δικαιοση της Ψυχολογιας συνισταται στο οτι αναγνωρισε κατι το μη-σωματικο και ο περιορισμος της συνισταται στο οτι θελησε να το καθορισει με την μεθοδο της σωματικης ερευνας, της φυσικης επιστημης.¹²

Το προβληματικο αυτης της διατυπωσης για την διακριση σωματικου και μη-σωματικου, οπως και της προηγουμενης για την διακριση αισθητηριακα αντιληπτου και μη-αισθητηριακα αντιληπτου είναι οτι αυτη η διακριση είναι διανοητικη κατασκευη στην κατευθυνση της διακρισης ψυχη-σωμα. Δεν μας αφορα αληθινα διοτι δεν μας αγγιζει, δεν είναι εμπειρια μας, οπως π.χ. αυτη των Αρχαιων και των παιδιων. Το *νοεῖν* του Παρμενιδη και του Ομηρου θα ηταν μια λεξη που θα μπορουσε να δειξει ενα δρομο προς το ζητουμενο.¹³

¹¹ Η ερμηνεια του *το γὰρ αὐτὸ* απο τον Heidegger ως "ανταποκριση" δεν φτανει μεχρις εδω.

¹² [Zollikoner Seminare](#), ΣεμινARIO της 22 Νοεμβριου 1967, 271

¹³ [λεῖψσε δ' ὁμῶς ἀπρόντα νόῳ παρέόντα](#)

Μοντέλα

Ludwig Wittgenstein, Tractatus

6.341 Η μηχανική του Νευτώνα π.χ. δίνει στην περιγραφή του κόσμου μια ενιαία μορφή. Ας σκεφτούμε μια λευκή επιφάνεια στην οποία υπάρχουν ακανονιστές μαυρες κηλίδες. Λεμε λοιπόν: Οποια εικόνα και να προκύψει έτσι, πάντα μπορώ να προσεγγίσω την περιγραφή της λιγότερο ή περισσότερο κατά βούληση, εάν καλύψω την επιφάνεια με ένα αντιστοίχα λεπτό δίκτυο τετραγώνων, και τώρα πω για κάθε τετράγωνο ότι είναι λευκό ή μαύρο. Μ' αυτόν τον τρόπο θα έχω φέρει την περιγραφή της επιφάνειας σε μια ενιαία μορφή. (...)

6.342 (...) Το ότι μια εικόνα, όπως αυτή που αναφέρθηκε, μπορεί να περιγραφεί με ένα δίκτυο δεδομένης μορφής, δεν λέει για την εικόνα τίποτα. (...)

Έτσι και δεν λέει τίποτα για τον κόσμο, το ότι μπορεί να περιγραφεί με τη νευτώνικη Μηχανική. (...)"

Δεν ξέρω εάν ο Wittgenstein γνώριζε ότι η παρομοίωση του δικτύου οντως εφαρμόστηκε στις αρχές της επιστημονικής συλλήψης του κόσμου. Ο Albrecht Dürer στο βιβλίο του "Underweysung der Messung" ("Οδηγίες για τη μέτρηση"), ένα διδακτικό βιβλίο για "νεούς με εφεση στην τέχνη", παραθέτει μια ζωγραφία:

Ο σχεδιαστής της ξαπλωμένης γυναίκας θέλει να παραστήσει τη γυναίκα. Σταθεροποιεί το μάτι του με τη βοήθεια από ένα στερεά τοποθετημένο ραβδί και παρατηρεί το

περιγραμμά της γυναίκας μέσα από ένα ράστερ από κλωστές. Καθώς το χαρτί στο τραπέζι έχει το ίδιο ράστερ, ο άντρας μπορεί να αντιγράψει το περιγραμμά τετραγώνου προς τετραγώνου.¹⁴

Τα ψυχιατρικά και τα ψυχολογικά μοντέλα μοιάζουν επίσης με ένα τέτοιο ράστερ. Η εμφάνισή του είναι η δομή του εκάστοτε μοντέλου. Όπως στην εικόνα του Dürer, ο ψυχίατρος και ο ψυχολόγος υψώνουν απέναντί σ' ένα όνειρο, σ' ένα σύμπτωμα, σε μια συμπεριφορά, το ράστερ του μοντέλου τους. Η περιγραφή που προκύπτει δεν μιλά πλέον για το όνειρο, το σύμπτωμα, τη συμπεριφορά. Αποτυπώνει σημεία του ράστερ. Το ράστερ π.χ. του Freud περιλαμβάνει την υπόθεση ότι ένα όνειρο καθορίζεται από ασυνειδητές ορεξείς οι οποίες, περνώντας από "λογοκρισία" και από φίλτρα "αμυντικών μηχανισμών", κάνουν το όνειρο να αναδύεται στην επιφάνεια του συνειδητού και του αντιληπτού αποσπασματικό, παραλλαγμένο, μεταμφιεσμένο. Το ράστερ που θα τοποθετηθεί απέναντί σ' αυτό, το "φανερό" όνειρο, θα το "ερμηνεύσει", δηλαδή θα το περιγράψει στους δικούς του όρους των ασυνειδητών ορεξέων. Ακουσαμε τον Freud:

Κατά την άποψή μας, τα αντιληπτά φαινόμενα πρέπει να υποχωρούν εμπρός στις ορεξείς τις οποίες απλώς υποθέτουμε.¹⁵

Ο [Ralph Greenson](#), διασημός ψυχαναλύτης της δεκαετίας του '60 και του '70, σ' ένα δημοφιλές εγχειρίδιο της εποχής γράφει:

Η πιο σημαντική δεξιότητα που πρέπει να κατέχει ο ψυχαναλύτης είναι η ικανότητά του να μεταφράζει τις συνειδητές σκέψεις, συναισθήματα, φαντασιώσεις, παρορμήσεις και συμπεριφορά του ασθενή του στους ασυνειδητούς προγόνους τους. Πρέπει να είναι ικανός να μυρίζει τι βρίσκεται πίσω από τα διάφορα θέματα, για τα οποία μιλά ο ασθενής του στην αναλυτική συνεδρία.^{16,17}

¹⁴ στο: Hanspeter Padrutt, "[Und sie bewegt sich doch nicht](#)", Zürich 1992, σ. 34

¹⁵ GW, XV, σ.67

¹⁶ R. Greenson, The Technique and Practice of Psychoanalysis, New York 1972

¹⁷ Βλ. και Kernberg, "An ego psychology-object relation theory approach to the transference", Psychoanalytic Quarterly, LVI, 1987. Γ. 205 κ.ε. [Επανεισαγωγή στην ψυχανάλυση](#), 109 κ.ε.

Το ραστερ, το μοντέλο είναι ένα αυτιστικό μορφώμα που "μεταφράζει" τα πάντα στην γλώσσα του, απορροφά και αφομοιώνει τα πάντα. Η ερμηνεία ενός ονείρου, η διάγνωση μιας συμπεριφοράς δεν λέει πλέον για το όνειρο, τη συμπεριφορά τίποτα.¹⁸ Για την πράξη της ψυχοθεραπείας, που είναι πρωταρχικά συνάντηση και συνομιλία, αυτό σημαίνει ότι ο θεραπευτής, στον βαθμό που προχωρά by the book, είναι σαν τον σχεδιαστή του Dürer. Βλέπει και ακούει μέσα από το ραστερ του. Ο συνομιλητής του, ως Άλλος, εξαλείφεται. Απέναντι στον σχολαστικό ψυχίατρο ή ψυχολόγο ή ψυχαναλύτη είναι σαν να πέφτω σε μια ερημό, σ' ένα σεληνιακό τοπίο.

"Ψυχική διεργασία"

Ludwig Wittgenstein¹⁹ και Sigmund Freud²⁰ σε δική μου αντιπαραβολή:

Wittgenstein:

Πώς φθανούμε στο φιλοσοφικό πρόβλημα των ψυχικών διεργασιών και καταστάσεων (...); - Το πρώτο βήμα είναι αυτό που δεν προκαλεί την προσοχή καθόλου. Μιλάμε για διεργασίες και καταστάσεις κι αφήνουμε τη φύση τους ανοιχτή!

Freud:

Η πλέον προσωπική καθημερινή μας εμπειρία, μας γνωστοποιεί ιδέες, την προέλευση των οποίων δεν γνωρίζουμε, και συμπεράσματα σκέψεων, η διεργασία των οποίων μας έχει μείνει κρυφή.

Και άλλου:

Ασυνείδητη ονομάζουμε μια ψυχική διεργασία, την ύπαρξη της οποίας πρέπει να δέχουμε, κάπου διότι την συμπεραίνουμε από τις επενεργίες της, για την οποία

¹⁸ Βλ. και: Κ. Γεμεντζής, "[Το Όνειρο](#)", Αθήνα 2009, σ. 21 κ.ε., και: "[Επανεισαγωγή στην ψυχανάλυση](#)", Αθήνα 1991, σ. 105 κ.ε.

Το ίδιο θέμα, από άλλη οπτική, επισημαίνει και ο Martin Heidegger. Πβλ. Martin Heidegger / [Μηλία](#).

¹⁹ Φιλοσοφικές Ερευνες § 308

²⁰ "Το ασυνείδητο", ο.π.

ομως δεν γνωριζουμε τιποτα.²¹

Wittgenstein:

Ισως καποτε γνωρισουμε περισσοτερα γι' αυτην - λεμε.

Freud:

Και τι δεν θα 'δινε κανεις να γνωρισει αυτα τα πραγματα περισσοτερο!

Wittgenstein:

Ομως ακριβως μ' αυτο εχουμε καθηλωθει σε εναν ορισμενο τροπο θεωρησης. Διοτι εχουμε μια ορισμενη ιδεα γι' αυτο, τι θα πει: να γνωρισω μια διεργασία καλυτερα. (Το αποφασιστικο βημα στο ταχυδακτυλουργικο νουμερο εχει γινει, και αυτο ακριβως μας φανηκε αθωο.)

Ειναι η προκαταληψη της διεργασιας, της διαδικασιας. Το εχω ακουσει πολλες φορες και απο πελατες μου, και απο συναδελφους να μιλουν για την αναλυση ως "η διαδικασια", χωρις φυσικα να ξερουν τι λενε. Και πρωτιστως ο ιδιος ο Freud μεθερμηνευει και αποκαλει π.χ. το ονειρο "Traumarbeit", "διεργασία του ονειρου", το πενθος "Trauerarbeit", "διεργασία του πενθους" κλπ.

Η καθηλωση σ' αυτην την προκαταληψη ξεκινησε με την παρασταση του κοσμου ως μηχανης. "Machina mundi", κοσμικη μηχανη. Η εκφραση απανταται ηδη σε λατινικα χριστιανικα κειμενα των ελληνιστικων χρονων και αρχικα συμπεριλαμβανε τον θεο ως τον αρχιμηχανικο της κοσμικης μηχανης. Αργοτερα, στο διαστημα μεταξυ 15ου και 18ου αιωνα, η μηχανη απολυει τον μηχανικο της. Οι πρωτοι σταθμοι στη δομηση της νεας εικονας του κοσμου ακουν στα ονοματα Κοπερνικος, Γαλιлайος, Descartes, Leibniz, Νευτωνας. Η επιστημονικη παρασταση του κοσμου καθισταται κυριαρχη.

Αυτη ειναι, με ακρα συντομια, η προκαταληψη που ανεφερα. Την εχουμε παρει οχι μονο με το μητρικο γαλα, οπως ελεγε ενας δασκαλος μου, αλλα και με το γαλα των γιαγιαδων και των προ-προγιαγιαδων μας. Η συμβολη, οχι του θεραπευτη αλλα του συγγραφεα Freud εγκειται στο οτι με αποφασιστικο τροπο ενεταξε τη σφαιρα του ψυχικου στην

²¹ "Νεα σειρα των παραδοσεων για την εισαγωγη στην ψυχαναλυση" Σελ. 77.

machina mundi. Ο τίτλος υπο τον οποίο εδώ το ψυχικό εντάσσεται στην κοσμική μηχανή είναι: "ψυχικό όργανο", όπου η λέξη "όργανο" είναι μεταφράση του γερμανικού "Apparat", που θα πει "συσκευή", όπου δηλαδή είναι περισσότερο εκδηλη η μηχανιστική, εργαλειακή φύση του.

Το Ασυνειδητό

Σε ποιο ερώτημα, σε ποιαν απορία απαντά ο Freud με τη θεωρία του για το ασυνειδητό; Την κατεύθυνση την δίνει ο ίδιος. Στο κείμενο με τίτλο "Το ασυνειδητό" γράφει:

[Η υποθεση του ασυνειδητού] είναι αναγκαία γιατί τα δεδομένα της συνειδησης έχουν σε μεγάλο βαθμό κενά· συχνά τόσο σε υγιείς όσο και σε ασθενείς συμβαίνουν ψυχικές ενέργειες που προϋποθέτουν για την εξήγηση τους άλλες ενέργειες, τις οποίες όμως η συνειδηση δεν μαρτυρεί. Τέτοιες ενέργειες δεν είναι μόνο οι παραπράξεις και τα όνειρα σε υγιείς, καθώς και όλα όσα κανείς αποκαλεί ψυχικά συμπτώματα [...] σε ασθενείς. - Η πλέον προσωπική καθημερινή μας εμπειρία, μας γνωστοποιεί ιδέες, την προέλευση των οποίων δεν γνωρίζουμε, και συμπεράσματα σκεψεων, η διεργασία των οποίων μας έχει μείνει κρυφή. Όλες αυτές οι συνειδητές ενέργειες θα έμεναν ασυνδετές και ακατανοητές αν επιμενουμε στην αξίωση να πρέπει να γνωρίζουμε με τη συνειδηση όλες ψυχικές ενέργειες συμβαίνουν μέσα μας. Τις εντάσσουμε σε μια καταδειξιμή συσχέτιση όταν συμπεριλαμβανουμε τις ασυνειδητές ενέργειες που αποκαλυφθηκαν. Όμως κέρδος σε νοήμα και συσχέτιση είναι ολοτελές δικαιολογημένο κίνητρο, το οποίο μπορεί να μας οδηγήσει πέραν της άμεσης εμπειρίας.

Θα εξετάσουμε αυτά τα λόγια με προσοχή.

[Η υποθεση του ασυνειδητού] είναι αναγκαία γιατί τα δεδομένα της συνειδησης έχουν σε μεγάλο βαθμό κενά· Για ποια κενά μιλά ο Freud; Τα βλέπει στις παραπράξεις, στα όνειρα, στα ψυχικά συμπτώματα, αλλά και σε περιστατικά της καθημερινότητας μας, *την προέλευση των οποίων δεν γνωρίζουμε*. Με ποιον τρόπο υπεισέρχεται εδώ ένα κενό;

Μια "παραπραξη" είναι π.χ. το ξεχασμα: Μια γυναικα, φευγοντας απο το δωματιο ενος γνωστου της, αφηνει την τσαντα της εκει. Στονδρομο καποια στιγμη συνερχεται, είναι σαν να ξυπνα απο ενα ονειρο, βλεπει πως στο χειρι της, εκει που θα 'πρεπε να κρεμεται η τσαντα, δεν εχει τιποτα. Στο χειρι της – ενα κενο. Ταρζεται, ξαφνικα βρικεται η ιδια στο κενο, η ιδια κενωνεται, την πιανει κατι σαν ζαλη, αυτην, και τον Freud.

Καποτε η γυναικα μου ονειρευτηκε πως ημασαν στη Σουματρα – ενα μερος που ποτε δεν πηγε, δεν πηγα, δεν σκεφτηκαμε και δεν αναφεραμε. Η ζωη της στην Ελλαδα, η ιστορια της, οι οριζοντες της απο τη μια και η Σουματρα απο την αλλη, και μεταξυ τους – ενα κενο.

Κενο υπαρχει καθε φορα που ενα λεγομενο "ψυχικο συμπτωμα", μια ιδεα, μια πραξη, μια αποφαση ερχεται, οπως λεμε, "απο το πουθενα". Βεβαια λεμε "απο το πουθενα", ομως δεν το πιστευουμε. Πολυ περισσοτερο τεινουμε να το αντιμετωπισουμε οπως ο Freud, δηλαδη να θεωρησουμε οτι το πουθενα δεν είναι πραγματικο πουθενα αλλα οτι εμεις δεν γνωριζουμε ακομα τη συνδεση, την διαδικασια, την εξηγηση που γεφυρωνει το χασμα αναμεσα στη γυναικα με την τσαντα και τη γυναικα χωρις τσαντα, αναμεσα στην Ελλαδα του ξυπνου και τη Σουματρα του ονειρου.

Δεν παιρνουμε το κενο ως κενο. Ηδη το οτι ενα ξεχασμα, ενα ονειρο κλπ. μας ξαφνιαζουν, μαρτυρει οτι ειμαστε προκατειλημμενοι. Διοτι μονο σ' εναν κοσμο οπου κυριαρχει η *εξηγηση*, η *συνδεση*, το *νοημα* και η *συσχετιση* κανεις θα ξαφνιασσει απο ενα ξεχασμα κι απο ενα ονειρο, θα κανει λογο για κενα, θα ανησυχησει.

Μιλησα ηδη για την "machina mundi", τον κοσμο ως μηχανη. Ενα χαρακτηριστικο της μηχανης είναι οτι τα γραναζια της δεν επιτρεπουν κανενα κενο μεταξυ τους. Η λειτουργια της, οσον αφορά το θεμα μας, επιτελειται με την εξηγηση - την ερμηνεια. Η ενεργεια για την οδωση της ερμηνειας παρεχεται απο τις ορμες και τις επιθυμιες. Στο "ψυχικο οργανο" με τους "μηχανισμους" του συμβαινει μια αεναη και πολυσχιδης αλληλεπιδραση των μερων του. Η δομη του είναι κατατεθειμενη στο μοντελο της φροϋδικης μεταψυχολογιας.

Ο Freud κλεινει το αποσπασμα που σας διαβασα με τη φραση:

Όμως κερδος σε νοημα και συσχέτιση είναι ολότελα δικαιολογημένο κίνητρο το οποίο μπορεί να μας οδηγήσει πέραν της άμεσης εμπειρίας.

Η φράση είναι ολέθρια. Ούτε λίγο ούτε πολύ αναγορεύει σε αλήθες αυτό που για μένα έχει *νοημα και συσχέτιση*. Δηλαδή αληθινό είναι αυτό που αισθανόμαστε πως είναι αληθινό. Το άκουσα και από τον Donald Trump. Οι πυλές της αυθαιρεσίας έχουν ανοίξει διαπλάτα. Η "άμεση εμπειρία", η αναφορά στα ίδια τα πράγματα, που μόνη αυτή μπορεί να είναι το μέτρο για μια κοινότητα αξία του ονόματός της, παραμερίζεται βανάουσα.²²

Το ερώτημα του Freud είναι: "Που πήγε αυτό που ξεχάστηκε; Από που έρχεται το ξεκαρφωτό όνειρο;" Ήδη το ερώτημα είναι άτοπο καθότι προϋποθέτει ένα "που;" το οποίο έχει προκαταλάβει το ότι υπάρχει νοημα και συσχέτιση. Η απάντησή του είναι το σάλτο μορταλε στο ασυνείδητο.

Ψυχική συγκρούση

Byung-Chul Han:

Το ψυχικό όργανο του Freud είναι ένα σύστημα της αρνητικότητας. Το Υπερέγω παρουσιάζεται ως αρχή αυστηρών εντολών και απαγορεύσεων.

Το "αρνητικό" εδώ εννοείται ως όρος της διαλεκτικής του Hegel. Σημαίνει το εχθρικό, το καταστροφικό που εισβάλλει στο οικείο, στην comfort zone και την απειλεί. Κοινωνικά το αρνητικό εμφανίζεται με την μορφή της καταπιεστικής και ληστρικής εξουσίας. Χαρακτηρίζει την δομή των κοινωνιών της προηγούμενης εποχής με την απαγόρευση, την καταπίεση, την τιμωρία, την ενοχή, την επανάσταση. Ο Han μιλά σχετικά για την "[κοινωνία της πειθαρχίας](#)".²³ Στο κλίμα εκείνης της εποχής είναι που η ψυχανάλυση φτάνει να θεωρεί την "ενδοψυχική συγκρούση" συστατική για την γένεση των "ψυχικών διαταραχών". Han:

Το Υπερέγω θα διατηρήσει τον χαρακτήρα του πατέρα, και όσο δυνατότερο ήταν

²² [Περί της συμβολής του Freud](#). Βλ και [Προσοχή στο κενό](#), και [Παρατακτικός λόγος](#)

²³ Σήμερα κυρίαρχη είναι η [κοινωνία της επιδόσης](#).

το οιδιποδείο συμπλεγμα, όσο ταχύτερα [...] συνέβη η απώθηση του, τόσο αυστηρότερα το Υπερέγω αργότερα θα κυριαρχεί στο Εγώ ως συνείδηση, ενδεχομένως ως ασυνείδητο αίσθημα ενοχής.²⁴

Το Υπερέγω εξωτερικεύεται ως "κατηγορική επιταγή" με το "σκληρό, φρικτό στοιχείο του επιτακτικού πρέπει"²⁵, με το "χαρακτηριστικό της σκληρά περιοριστικής, φρικτής απαγορεύσεως". "Λυσσομανά" εναντίον του Εγώ "με ανελέητη δριμύτητα"²⁶. Το κύριο βοηθητικό του ρήμα "πρέπει" καθιστά το Εγώ υποκείμενο υπακοής: "Όπως το παιδί ήταν αναγκασμένο να υπακούει στους γονείς του, έτσι το Εγώ υποτάσσεται στην κατηγορική επιταγή του Υπερέγω του."²⁷ Το Υπερέγω είναι ένα εσωτερικευμένο κέντρο εξουσίας που αντιπροσωπεύει τον θεό, τον κυρίαρχο λαό ή τον πατέρα. Είναι ο Άλλος στον εαυτό. Η βία είναι βία της αρνητικότητας καθόσον προέρχεται από τον Άλλο. Εκφράζεται ως καταπίεση σε μια συνθήκη εξουσίας.

Αντίσταση, αρνήση και απώθηση οργανώνουν το ψυχικό όργανο του Freud ως σύστημα της αρνητικότητας. Βρίσκεται συνεχώς στην ανταγωνιστική ένταση διεγερσεων των ορμών και απώθησης. [...] Μοιάζει με πεδίο μάχης όπου λαμβάνουν χώρα επιχειρήσεις όπως άμυνα, κατοχή, φυγή, υποχώρηση, παραλλαγή, εισβολή και διεισδυση. Τέλικά Εγώ, Αυτό και Υπερέγω συμπεριφέρονται ως πολεμικά στρατοπέδα που σχηματίζουν ένα σαφές μέτωπο. Βεβαίως κατά καιρούς κάνουν ειρήνη, όμως αυτή βασίζεται σε μια πολύ ασταθή συσχέτιση δυναμικών.²⁸

Η αρχή της ψυχικής συγκρούσεως βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με το πνεύμα εκείνης της εποχής, της κοινωνίας της πειθαρχίας. Όλα τα μήλα που πέφτουν από την μηλιά επιβεβαιώνουν τον νόμο του Νεύτωνα. Η ισχύς του είναι καθολική και αδιαμφισβήτητη. Με τον ίδιο τρόπο η ψυχανάλυση αναγορεύει το κυρίαρχο πνεύμα μιας εποχής σε νόμο.

²⁴ Sigmund Freud, [Das Ich und das Es. Metapsychologische Schriften](#), Frankfurt a. M. 1992, S 273.

²⁵ ο.π., S. 291.

²⁶ ο.π., S. 290.

²⁷ ο.π., S. 285.

²⁸ [Ψυχή της βίας](#)

Ομως εδω, σε μια συναντηση που προσβλεπει σε ενα καποιο ανοιγμα, σε μια καποια απελευθερωση, το κυριαρχο δεν ειναι και το αληθινο. Τουτο εχει να ικνηλατηθει σε δρομους απομερους και αγνοημενους. Αυτους εχει να ακολουθησει ο,τι ο Πλατων στην Αλληγορια του Σπηλαιου αποκαλει "[περιαγωγη ολης της ψυχης](#)"²⁹, ξεναγηση και εγκλιματισμο της σ' εκεινους τους δρομους, και αφορα τοσο εμας οσο, με αλλον τροπο, τους πελατες μας. Εχει τυχει να με ρωτησουν: "Μα ετσι δεν κανουν ολοι;" και να απαντησω "Ακομα κι αν ολοι το εκαναν ετσι, εγω παλι το ιδιο θα σας ελεγα!"

"Οιδιποδειο συμπλεγμα"

Στο κλιμα της κοινωνιας της πειθαρχειας διαμορφωνεται το "οιδιποδειο": Η ψυχαναλυτικη θεωρια ειναι δομημενη επανω στο νομο της εκδικησης, οπου η αγαπη του γιου προς τη μητερα προκαλει τον "ευνουχισμο" του εκ μερους του πατερα και τουτος παλι το "φονο" του πατερα απο τον γιο, ακομα κι αν ολα συμβαινουν, οπως λεγεται, "συμβολικα".³⁰

Ο Οιδιποδας του Σοφοκλη

Ας δουμε το δραμα του Οιδιποδα με τα ματια, οχι μιας μεταγενεστερης εποχης, αλλα του ιδιου του Σοφοκλη. Στην "Αντιγονη" η αδελφη της Αντιγονης Ισμηνη, μιλωντας για τον *δυσκλεή*, τον δυσμοιρο πατερα τους, λεει οτι γι' αυτον: *μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος* [στ. 53]. "Μητερα" και "γυναικα" ειναι *διπλοῦν ἔπος*, διπλο ονομα. Η μητερα ειναι για τον ιδιο ανθρωπο και γυναικα, η γυναικα ειναι για τον ιδιο ανθρωπο και μητερα. Για τους Αρχαιους κυρια πηγη των κακων ειναι αυτο που με μια λεξη θα μπορούσαμε να αποκαλεσουμε "συγχυση". Πιασμενος στο δικτυ αυτης της συγχυσης σπαρταραι ο *δυσκλεής* Οιδιπους. Σε τουτο εγκειται το τραγικο του.

Πουθενα δεν υπαρχει ιχνος επιθυμιας. Θα μου πεις, η επιθυμια ειναι ασυνειδητη. Και θα

²⁹ [Πολιτεια 518δ](#)

³⁰ [Εκδικηση](#)

σου πω, αυτό είναι η αποθέωση του [φauλου κυκλου](#) και της αυθαιρεσίας.

Το αρχαϊκό Οιδιποδείο

Μια δυνατότητα να δούμε τι συμβαίνει εδώ, οδηγεί στην ιστορία του Οιδιπόδα. Ο Οιδιπόδας ζητά από το μαντείο να μάθει για τους γονείς του. Ο χρησμός δεν του λέει ποιοι είναι. Όμως του λέει ότι θα σκοτώσει τον πατέρα του και θα παντρευτεί τη μητέρα του. Ο Οιδιπόδας, για να αποφύγει τη μοίρα του, φεύγει από την Κορίνθο, στην οποία ζούσε υιοθετημένος από τον εκεί βασιλιά που νομιζόταν πατέρα του, και πηγαινεί στη Θήβα. Οδευεί κατευθείαν προς τη μοίρα του. Και όχι μόνο σκοτώνει τον πατέρα του και παντρεύεται τη μητέρα του. Μέσα από τις δίκες του ερωτήσεις, μέσα από τον δικό του τρόπο να ερμηνεύει ό,τι ακούει, καταλήγει να αναγνωρίσει τον ένοχο - αυτόν τον ίδιο.³¹

Αραγε θα μπορούσε κάπως έτσι να μας αφορά το Οιδιποδείο - όχι του Freud, αλλά του Σοφοκλή; Να υπογραμμίζει δηλαδή ότι εκεί που εννοούμε να παίρνουμε την τύχη στα χέρια μας, σκαβουμε οι ίδιοι τον λάκκο μας; Ας το αποκαλέσουμε, το "[αρχαϊκό οιδιποδείο](#)". Θα το δούμε καθαρότερα σε μερικά παραδείγματα:

- Το λεγόμενο "αιτήμα" του ανθρώπου που απευθύνεται στον ψυχοθεραπευτή, δηλαδή η εικόνα που έχει για τον τρόπο με τον οποίο θα λυθεί το πρόβλημα του. Όμως το αίτημα αναγκαστικά προκύπτει από την ίδια νοοτροπία που έχει γεννήσει και το πρόβλημα! Δεν οδηγεί στη λύση του, αλλά είναι μέρος του προβλήματος και η εκπλήρωση του, αν ήταν καν δυνατή, θα έκανε το πρόβλημα ακόμη οξύτερο.
- Εκείνος που κυριαρχείται από την ανάγκη της ασφάλειας θα καταλήξει να έχει μάτια μόνο για ό,τι θα την διαταράσσει. Περιφρουρώντας την ασφάλεια ζει σε διαρκή ανασφάλεια.
- Εκείνος που θέλει τον συντροφο του "δικο του", τον θέλει κτήμα του, τον εκμηδενίζει ως Άλλον και, ακριβώς έτσι, θα τον χάσει - είτε αυτός συνεχίσει να μένει κοντά του

³¹ Από το: [Ποιος είναι ο Οιδιπόδας](#); βλ. και [Το "οιδιποδείο συμπλέγμα"](#).

χαμένος ως Άλλος, είτε φυγει και χαθει για τα καλά.

- Εκείνος που λαχταρά για τους δικούς του, γονείς, συντροφους, παιδιά, να μην τους αγγίζει τίποτα στεναχωρό, θα κάνει ανθρώπους δυσφορικούς, ανικανοποίητους και δυσαρεστημένους.
- Η επιστημονική έρευνα και η χίμαιρα μιας εξαντλητικής εξήγησης του κόσμου: Χρόνια, αιώνες τώρα η κάθε απάντηση που δίνεται δεν ησυχάζει, αλλά γεννά πολλαπλάσια ερωτήματα.
- Η κατακλυσμική πληθώρα των πληροφοριών που αντί για μεγαλύτερη καθαρότητα, τελικά αρρωσταίνει: Information Fatigue Syndrome.³²
- Η δύναμη είναι δύναμη μόνο όταν συνεχώς υπερβαίνει τον εαυτό της, όταν γίνεται μεγαλύτερη. Το ίδιο συμβαίνει με την εξουσία και τον πλούτο. Στον αυχένα αυτών των ανθρώπων δεν απλώνεται μαξιλάρι, αλλά επικρεμάται η δαμοκλείος σπάθη της αδυναμίας, της υποτέλειας, της φτώχειας. (Κάποτε, και πολύ πριν από την οικονομική κρίση, στη Χαλκιδική ένας άντρας καθότανε μέσα στο αυτοκίνητο του, μια Jaguar, και τραγουδούσε με παθος: "... στη Δραπετσώνα πια δεν έχουμε ζωή ...")
- Η ίδια μοίρα διέπει τις φούσκες των ακινήτων και των υπερακτιών συναλλαγών, την χίμαιρα της ευμαρείας, το πλανέρο παραμυθι ενός τελικού εφησυχασμού, που κάποτε θα θαψεί τον πλανήτη κάτω από τα ίδια του τα σκουπίδια.³³

³² Οι πασχόντες παραπονιούνται για επιτεινόμενη εκπτώση της αναλυτικής ικανότητας, διαταραχή της προσοχής, γενική ανησυχία, άγχος, νευρικότητα, αυτοαμφισβήτηση, η αδυναμία να αναλάβουν ευθύνες. Αυτήν την έννοια την καθιέρωσε ο βρετανός ψυχολόγος David Lewis το 1996. Καταρχήν η ασθένεια αφορούσε εκείνους τους ανθρώπους που λόγω επαγγέλματος πρέπει να επεξεργάζονται πολύ μεγάλη πληθώρα πληροφοριών. Σήμερα προσβάλλονται από το IFS όλες οι επαγγελματικές ομάδες και όλα τα στρώματα του πληθυσμού. Ο λόγος είναι ότι η ψηφιακή δικτύωση αύξησε τη μαζα των πληροφοριών σε τεραστίο βαθμό.

³³ [Καταστροφή](#)

Το μετρο του Απροσπελαστου_Απαρακαμπτου³⁴

Ανηκει στην μοιρα του αγοριου να γνωριζει την γυναικα κατα κανονα για πρωτη φορα στο προσωπο της μητερας του. Και πως γνωριζει τη γυναικα στο προσωπο της μητερας του; Απο το ζωντανο της παραδειγμα: Βλεπει τη μητερα, απεναντι στο πατερα να μην ειναι μητερα αλλα γυναικα. Και παλι, αυτη η γυναικα, η πρωτη γυναικα που γνωριζει στον κοσμο, ειναι η μονη η οποια δεν μπορεί να ειναι δικη του γυναικα - ειναι δικη του μητερα, ομως γυναικα του πατερα του. Για το παιδι δεν μπορεί να ειναι και δικη του γυναικα, να εχει "διπλο ονομα". (Το αντιστροφο ισχυει βεβαιως για το κοριτσι).

Για το αγορι η μητερα ως γυναικα, για το κοριτσι ο πατερας ως αντρας, ειναι συναμα *απροσπελαστοι και απαρακαμπτοι*.

Ομως τα παιδια αναγνωριζουν και στον εαυτο τους τον αντρα και τη γυναικα απο την σταση των γονιων απεναντι τους, καθως αυτοι δεν μπορεί να βλεπουν τα παιδια μονο ως παιδια, αλλα στο αγορι βλεπουν και τον εκκολαπτομενο αντρα, στο κοριτσι βλεπουν και την εκκολαπτομενη γυναικα. Και παλι ορθωνεται ο απαγορευτικος τοιχος του "διπλου ονοματος": για τη μητερα ο γιος ειναι ο αντρας που ποτε δεν θα γινει δικος της, για τον πατερα η κορη ειναι η γυναικα που ποτε δεν θα γινει δικη του.

Τα παιδια, το αγορι ως αντρας για τη μητερα, η κορη ως γυναικα για τον πατερα, ειναι συναμα *απροσπελαστα και απαρακαμπτα*.

Σε μιαν αλλη οπτικη η συνθηκη του *απροσπελαστου-απαρακαμπτου* σημαδευει το καθε τι που εμπειρωμαστε ως "προβλημα": Δεν φτανουμε ποτε στην λυση του (*απροσπελαστο*) και συναμα μενουμε εγκλωβισμενοι στα διχτυα του (*απαρακαμπτο*). Εδω βρισκεται η προελευση αυτου που στην φροϋδικη ορολογια καλειται "καθηλωση".

³⁴ Βλ. Martin Heidegger, [Επιστημη και λογισμος](#)

Οροι της ψυχαναλυτικής πρακτικής³⁵

Όπως ειπώθηκε, η πρακτική της ψυχανάλυσης προηγείται της θεωρητικής της παραστασης. Θα το δούμε με μια συντομη αναφορά σε ό,τι κατέληξε να αποκαλείται "ελεύθερος συνειρμός".³⁶

Ελεύθερος συνειρμός

Η έννοια του ελεύθερου συνειρμού αρχικά διαμορφώνεται στις "[Μελέτες επί της υστερίας](#)" από το 1895, και μαλιστα εξελικτικά στα περιστατικά που αναφέρονται εκεί. Το παλαιότερο είναι η Άννα Ο, που κουράρεται από τους Breuer και Freud σχεδόν αποκλειστικά με υπνώση. Στο χρονολογικά δεύτερο περιστατικό, την Emmy N., ο Freud εφαρμόζει την υπνώση μόνος του. Στις κουβέντες που γίνονται πριν και μετά, ο Freud παρατηρεί ότι όσο αδιαφορές και να φαίνονται, περιέχουν

την σχεδόν πλήρη αναπαραγωγή των αναμνήσεων και νέες εντυπώσεις από την τελευταία μας συνομιλία που την επηρέασαν, και συχνά τελείως απροσμένα επεκτείνεται σε παθογόνες ενθυμήσεις τις οποίες εκφράζει χωρίς να της ζητηθούν. Είναι σαν να είχε ιδιοποιηθεί τον τρόπο μου και χρησιμοποιεί την φαινομενικά αβίαστη και τυχαία συνομιλία για να συμπληρώνει την υπνώση.

Ακόμη:

Η ομιλία πριν από την υπνώση αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία.

Και ακόμη για την Emmy N:

Και τώρα μου είπε με έντονη δυσφορία να μην ρωτώ συνεχώς από που έρχεται αυτό κι εκείνο αλλά να την αφήνω να μιλήσει για ό,τι έχει να μου πει.

Το επόμενο περιστατικό, η Elisabeth R, φαίνεται πως δεν πέφτει στην υπνώση. Ο Freud εφαρμόζει την μέθοδο του γαλλού ψυχιάτρου Hippolyte Bernheim:

³⁵ [About Psychoanalysis](#), [Λεξιλόγιο της ψυχανάλυσης](#)

³⁶ Verena Mya Robinig, [DIE METHODE DER "FREIEN ASSOZIATION"...](#)

ακουμπησα το χερι μου στο μετωπο της, για να διαλογιστει, και για δεξ, τελικα τα αφηγηθηκε ολα.

Ο Freud απλα ζητησε "μονο συγκεντρωση" και συστησε την υπτια θεση και το εκουσιο κλεισιμο των ματιων ως μεσα για να επιτευχθει αυτη η "συγκεντρωση". Ο ιδιος ο Freud εκπλησσεται απο το αποτελεσμα. Στις "Μελετες επι της υστεριας" μιλα για εναν τροπο "τον οποιο αργότερα προηγα σε μεθοδο και εισηγαγα σκοπιμα". Στην "Ερμηνεια των ονειρων" μιλα για μια νεα μεθοδο, τις "αυτοαναδυομενες σκεψεις". Σ' αυτο το εργο γραφει:

Επιδιωκουμε σ' αυτον δυο πραγματα, μια τονωση της προσοχης του για ψυχικες αντιληψεις και εναν αποκλεισμο της κριτικης με την οποια κατα τα αλλα συνηθιζει να βλεπει τις σκεψεις που αναδυνονται.

Προς το τελος του εργου ερχεται πλεον η ονομασια, και η θεωρητικη κατασκευη, για την νεα μεθοδο: "ελευθερος συνειρμος". Ας δουμε τωρα αυτο που ο Freud συστηνει στους ασθενεις του οπως ακουγεται στην ωρα της συνεδριας, δηλαδη χωρις την μεταγενεστερη αναγορευση του σε μεθοδο εξερευνησης του ασυνειδητου. Ο αναλυομενος, γραφει ο Freud,

δεν πρεπει να μας ανακοινωνει μονο αυτα που λεει σκοπιμα και προθυμα [...] αλλα και ο,τι αλλο του παρεχει η αυτοπαρατηρηση του, ο,τι του ερχεται στον νου, ακομη και αν του ειναι δυσαρεστο να το πει, ακομη και αν του φαινεται ασημαντο η ακομα κι ανοητο.

Δεν ειναι καλεσμα σε μια αυτιστικη λογοδιαρροια. Ειναι καλεσμα σε μια φιλικοτητα, στην οποια ολα τα ετεροκλητα που αφορουν καποιον συνυπαρχουν ελευθερα. Και αυτη η φιλια, ελευθερη συνυπαρξη, στον βαθμο που κανεις θα εξοικειωθει, θα εγκλιματιστει σ' αυτην, ειναι και το ιαματικο.

Ομως αυτο το καλεσμα εχει νοημα μονο στον βαθμο που ο καλων ηδη εμφορεται απο αυτην την φιλικοτητα. Τοτε ο καθενας δανειζει στον αλλο το στομα και την φωνη του. Η

συνεδρία γίνεται, ιδανικά, ερωτική συνάντηση³⁷.

Μεταβίβαση

Στο "Αποσπασμα μιας ανάλυσης της υστερίας" από το 1901 ο Freud γράφει:

Τι είναι οι μεταβιβάσεις; [...] Μια ολοκληρωμένη σειρά πρωιμοτέρων, ψυχικών βιωμάτων ξαναζωντανεύει, όχι ως παρελθούσα αλλά ως επικαιρή σχέση με το πρόσωπο του ιατρού.³⁸

Όπως ο όρος "έλευθερος συνειρμός", έτσι και η "μεταβίβαση" είναι τίτλος μιας εξήγησης. Αυτή κάνει λόγο για μεταβίβαση συναισθημάτων κτλ. από τους γονείς στον θεραπευτή. Δεν είναι όνομα διότι δεν ονομάζει ένα πράγμα. Το πράγμα μένει αφανές. Έχει εξ αρχής καταχωθεί κάτω από την εξήγηση του. Όμως το ξεχναμε. Μίλαμε για τη "μεταβίβαση" όπως μιλάμε για το ποτήρι που έχω μπροστά μου ή για την αγάπη που έχω για τη γυναίκα μου ή για την ενοχλήση που μου προξενεί ο γείτονας.

Αν προσεξούμε καλύτερα το τι συμβαίνει εδώ, θα δούμε ότι σε τέτοιες στιγμές ο αναλυόμενος αποτελείται σε μια υβριδική μορφή. Ένας εικαστικός θα την απέδιδε με χαρακτηριστικά τόσο του αναλυτή όσο και π.χ. του πατέρα του.³⁹

Ο πελάτης μας δεν μας μεταβιβάζει τίποτε. Όμως πολλές φορές, όταν μας αποτελείται, η φωνή του, αν την προσεξούμε, δεν αποτελείται σ' εμάς, ή μόνο σ' εμάς, αλλά και σε κάποιον άλλο, δίπλα μας, πίσω μας, πέρα μακριά. Ποιον; Η ψυχοθεραπεία καλείται να τον φανερώσει, και να καταδείξει την σύγχυση και την πλάνη του, εφόσον δεν γνωρίζει σε ποιον πραγματικά αποτελείται.

Κι ακόμα εμείς, ως θεραπευτές, χρειάζεται ν' αναρωτιόμαστε και να έχουμε οξυμμένο το αισθητήριο: όταν μιλούμε στον πελάτη μας, αποτεينوμάστε πραγματικά σ' αυτόν, και μόνο σ' αυτόν; Και μπορούμε ν' αναρωτηθούμε γενικότερα: Όταν οι άνθρωποι μιλούν μεταξύ

³⁷ βλ. [Η τέχνη του να ακούς](#)

³⁸ Bruchstück einer Hysterie-Analyse, [Hysterie und Angst](#), 180

³⁹ [Υβριδικές υπάρξεις](#)

τους, μιλουν πραγματι σ' αυτον στον οποιον καθε φορα αποτεινονται,⁴⁰

Αντισταση

Freud:

Ο,τιδηποτε διαταρασσει την προοδο της [θεραπευτικης] εργασιας, ειναι αντισταση.⁴¹

Η "αντισταση" ειναι, με τον ενα η τον αλλο τροπο, καθε παραβιαση του λεγομενου "βασικου κανονα", δηλαδη της συστασης στον ασθενη να ακολουθει τον "ελευθερο συνειρμο" του. Μορφες των αντιστασεων ειναι πολλες και ποικιλλες: να ξεχνας μια συνεδρια, να σε παιρνει ο υπνος, να σωπαινεις, να φλυαρεις, να διαφωνεις με τις ερμηνειες, να συμφωνεις με τις ερμηνειες σαν καλο παιδι, να μιλας σαν να δινεις αναφορα, να διακοπτεις την ψυχαναλυση.

Οπωσδηποτε ολα αυτα συμβαινουν. Ομως ποτε εννοουνται ως αντισταση; Οταν ο βασικος κανοντας ανακοινωνεται ως εντολη. Οταν διατυπωνεται μεσα απο μια θεση εξουσιας. Μονον εκει που υπαρχει εξουσια υπαρχει και αντισταση.

Αν θυμηθουμε οτι το ζητουμενο του "ελευθερου συνειρμου" ειναι μια υποθεση κοινη μας, τοτε ο βασικος κανοντας δεν ειναι εντολη. Ολα τα παραδειγματα "αντιστασης" που αναφερθηκαν ειναι πραγματα που ανηκουν στην συναντηση μας και καλως εχουν τον χωρο τους. Εαν καλουμαστε να ανταποκριθουμε σ' αυτο που ερχεται καθε φορα, τοτε θα ανταποκριθουμε και σε περιστασεις οπως οι παραπανω. Και τουτο ειναι δυνατο οταν εχουμε αποποιηθει, ερχομαι στα λογια του ιδιου του Freud, καθε "θεραπευτικη φιλοδοξια", οταν φυγουμε απο την παρασταση του πως πρεπει να πορευεται μια θεραπευτικη συναντηση.

Καποιες φορες η "αντισταση" ονομαζει περιστασεις οπου δεν επικοινωνουμε. Θα το ονομαζαμε "αντισταση" αν αποδιδαμε την μη επικοινωνια μας στην ψυχικη διαταραχη

⁴⁰ [επεα πτεροεντα](#)

⁴¹ Zur Psychologie der Traumvorgänge. GW II/III, S. 521

του πελάτη μας, και σε προθεση του. Ομως η μη επικοινωνια μας αφορα και τους δυο. Ειναι κοينه μας υποθεση και ειμαστε και οι δυο βουτηγμενοι στις ομιχλες της. Μονο απο εκει μεσα, και με την τεχνη μας, θα μπορεσουμε ισως να φτασουμε σ' ενα ξανοιγμα.

Μηχανισμοι αμυνας

Στο "[Η δυσφορια στον πολιτισμο](#)" ο Freud γραφει:

Η ζωη, οπως την εχουμε επιφορτιστει, ειναι δυσκολη για μας, μας φερνει υπερβολικους πονους, απογοητευσεις, αλυτα ζητηματα. Για να την αντεξουμε, δεν μπορουμε να κανουμε χωρις παρηγορητικα μεσα. (...) Τετοια μεσα υπαρχουν ισως τριων ειδων: δυνατες αποσπασεις, που μας κανουν να υποβαθμιζουμε το βασανο μας. Υποκαταστατες ικανοποιησεις, που το ελαττωνουν, ναρκωτικες ουσιες, που μας αναισθητοποιουν γι' αυτο. Ενα κατι αυτου του ειδους ειναι απαραιτητο.

Ο Freud εκπροσωπει τον ανθρωπο του πονου, τον [homo dolorosa](#).⁴² Φαινεται και σχεδον σε ολες τις φωτογραφιες του: συνοφρυωμενος, αγελαστος, βαρυς. Το βασανο της ζωης τον λυγιζει. Το υποφερει. Αναπτυσσει μια περα για περα αμυντικη σταση: επινοει τροπους που κανουν την πραγματικοτητα υποφερτη - υποβαθμιζοντας, ελαττωνοντας, αναισθητοποιωντας, δηλαδη τελικα στρεβλωνοντας την. Η αμυντικη σταση του homo dolorosa επιδιωκει ακριβως την φυγη απο τον πονο, την απαλυνση του. Το τιμημα ειναι η στρεβλωση της πραγματικοτητας. Αυτο το κλιμα ειναι που επινοει και θεσπιζει τους "αμυντικους μηχανισμους".

Ο πονος δεν ειναι ψυχολογικοποιημενο συναισθημα "μεσα μου". Στον πονο διανοιγεται ενα χασμα, ο πονος ειναι σχισμα, π.χ. ο πονος του χωρισμου - χωρισμου απο μια απομακρυνση, απο εναν θανατο, χωρισμου απο δυνατοτητες που δεν πραγματωθηκαν και που ειναι πλεον πολυ αργα γι' αυτες. Οι αμυντικοι μηχανισμοι που θα υποβαθμισουν, θα ελαττωσουν τον πονο, θα αναισθητοποιησουν απ' αυτον, δεν θα ξεκανουν τον

⁴² Βλ. και διημεριδα [Περαν του πονεμενου ανθρωπου](#), 2007.

χωρισμο. Θα σε φερουν σε εναν τοπο του βασανιστικου και-ναι-και-οχι στον οποιο
μπορεις να βολοδερνεις μια ζωη πεφτοντας ξανα και ξανα πανω σε τοιχους.

Το τιμημα της απαλυνσης του πονου μεσω των αμυντικων μηχανισμων, της απωθησης,
της εξιδανικευσης, της εκλογικευσης, της μεταθεσης, της προβολης, της αρνησης κλπ.
ειναι η στρεβλωση της πραγματικοτητας και η συγχυση. Τα λεγομενα "προβληματα" δεν
εχουν να κανουν με τα καλα και τα κακα που θα μας ερθουν αλλα με το οτι,
προσκολλημενοι στην ολεθρια ιδιοτελεια της "αρχης της αρεσκειας", κυνηγαμε τα μεν,
αποποιουμαστε τα δε επιστρατευοντας αμυνες που θα αποβουν τοξικες. Οι λεγομενοι
"αμυντικοι μηχανισμοι" δεν ειναι προστασια και λυση αλλα καταρα.⁴³

Στον πονο κανεις πετιεται εξω απο το αυταρεσκο κλεισιμο στον εαυτο του, απο την
αυτοερωτικη του εσωτερικοτητα και ανοιγεται για το Αλλο. Διχως τον πονο διαιωνιζεται
βασανιστικά το ιδιο, το οικειο, η συνεχεια. Γιατι βασανιστικά; Διοτι επιμενει να εκβιαζει
το παρον πισω στο οχι-πια των παρελθοντων, π.χ. με τον εγκλωβισμο στα παιδικα ματια,
οπως οταν στην ενηλικη ζωη αναζητω πατερα και μητερα, και επιμενει να εκβιαζει το
παρον στο οχι-ακομη των μελλοντων, π.χ. με ματια που συρουν το υφισταμενο στην
προκρουστεια κλινη του προσδοκομενου, οπως οταν η σχεση με τον συντροφο και με τα
παιδια μου τρεφεται λιγοτερο απο το παρον και περισσοτερο απο τις προσδοκιες μου. Το
βασανιστικο και στις δυο περιπτωσης ειναι η παλινωδια του και-ναι-και-οχι. Και βεβαια
το κυνηγι μιας καποιας χιμαιρας.

Στον πονο ειναι ολα κρυσταλλινα. Ο πονος δεν επιζητει την φυγη σε αμυντικους
μηχανισμους. Αντεχει την απουσια του οχι-πια και του οχι-ακομη ως αυτου τουτου.
Μονον ετσι ουσιωνεται το απον ως απον και διανοιγεται το πεδιο για το παρον, για τα
παροντα πραγματα, χωρις τα παρασιτα του και-ναι-και-οχι, ως καθαρη εμπειρια. Μας το
λεει κι [ενα παλιο τραγουδι](#). Ο Heidegger εννοει την εμπειρια μεσα απο αυτην την
συνθηκη:

Die Erfahrung aber ist in ihrem Wesen | Η εμπειρια [...] στην ουσια της ειναι ο

⁴³ [Κλίσεις και πτώσεις του ερωτα](#)

der Schmerz, in dem das wesenhafte Anderssein des Seienden gegenüber dem Gewohnten sich enthüllt.⁴⁴

πονός στον οποίο αποκαλύπτεται το ουσιαστικά αλλοτριο των οντων ως προς το συνηθές.

Το σχίσμα του πόνου είναι ανοίγμα, φέρνει σε μίαν άλλη καθαρότητα διότι το Όχι που τον τρέφει κρατά παρελθόν (οχι-πια), παρόν και μέλλον (οχι-ακόμα) μαζί, ως χωριστά μεταξύ τους. Το σχίσμα του πόνου είναι ανοίγμα στα πράγματα. Είναι η πληγή, γράφει ο Elias Canetti, που γίνεται πνεύμονας και διαμέσου του ανασαίνει.⁴⁵ Από μια άποψη η ψυχοθεραπεία θα ήταν η αργή και πολυδαιδαλή μαθητεία στον πόνο.

Απωθήση

Θεωρείται ως η μητέρα των "αμυντικών μηχανισμών". Κάθε αμυντικός μηχανισμός ενέχει ένα στοιχείο απώθησης. Ο όρος "απωθήση" είναι μια λέξη για την υποτιθέμενη διαδικασία που λαμβάνει χώρα στο ξεχασμα, και συνιστά μια εξήγηση του, μια απάντηση στο "Γιατί ξεχάσα;". Η απάντηση είναι: "Το απώθησες".

Για το ξεχασμα γίνεται λόγος στα "[Σεμινάρια του Zollikon](#)"⁴⁶:

Αναγκάιο για την κατανόηση είναι το βλέμμα για το είναι-στον-κόσμο. Όταν κανείς είναι καθηλωμένος σε παραστάσεις υποκειμένου-αντικειμένου, το ξεχασμα εκλαμβάνεται ως ένα όχι πλέον συλληπτό υπολείμμα στον εγκέφαλο: ακριβώς όχι ως κάτι που λανθάνει.

Ο Nietzsche λέει στο "Morgenröthe"⁴⁷ (v. 126): "Το ότι υπάρχει ένα ξεχασμα, δεν έχει αποδειχθεί ακόμη. Αυτό που γνωρίζουμε είναι μόνο ότι η επαναθυμηση δεν είναι στο χέρι μας. Σ' αυτό το κενό της δύναμης μας θέσαμε προσωρινά εκείνη την λέξη 'ξεχνώ': σαν να υπάρχει και μια ικανότητα ακόμη στο ευρητήριο. Μα τι είναι τελικά στο χέρι μας!"

⁴⁴ [Parmenides](#), 249.

⁴⁵ [Das Geheimherz der Uhr \[Η μυστική καρδιά του ρολογιού\]](#)

⁴⁶ Κατά τις κοινές διακοπές Heidegger και Boss στην Taormina, Σικελία, 1963.

⁴⁷ "[Χαράυνη](#)"

[...]

Boss: Συμφωνα με την ψυχαναλυτική θεωρία όμως, το ότι μια γυναίκα, φευγοντας απο το δωματιο ενός γνωστου, αφηνει π.χ. την τσαντα της, εκφραζει την ασυνειδητη επιθυμια να μπορεί να ξαναγυρισει εκει. Πως πρεπει να περιγραφει φαινομενολογικα ενα τετοιο ξεχασμα;

Heidegger: Στο ξεχασμα της τσαντας δεν υπαρχει καμια υποσυνειδητη σκοπιμοτητα. Πολυ περισσοτερο, φευγει τελειως αλλιως απ' ο,τι εφυγε απο τον κομμωτη. Ακριβως επειδη ο αντρας που επισκεφτηκε δεν της ειναι αδιαφορος, φευγει ετσι ωστε φευγοντας ειναι ακομη, και τωρα περισσοτερο απο ποτε, εκει. Επειδη φευγοντας ειναι ακομη στον αντρα, η τσαντα δεν ειναι καθολου εδω. Φευγοντας ετσι, η τσαντα μενει, επειδη οσο ακομη ηταν στο δωματιο ηταν τοσο πολυ στον φιλο της, ηδη η τσαντα διολου δεν ηταν εκει.

Εδω το που πηγαινε δεν υπαρχει καθολου.

Εαν η ιδια γυναίκα ειχε φυγει απο καποιον αδιαφορο για να παει στην αγορα, τοτε δεν θα ειχε ξεχασει την τσαντα αλλα θα την ειχε παρει μαζι της γιατι η τσαντα ανηκει στην αγορα, και σ' αυτην την αναφορα η γυναίκα θα βρισκοταν πραγματικα. Εδω υπαρχει μονο το οτι πηγαινει στην πολη. Το οτι ηταν στον αδιαφορο γνωστο εχει τακτοποιηθει.

Το θεμα της ασυνειδητης σκοπιμοτητας ειναι, απεναντι στην φαινομενολογικη ερμηνεια, μια εξηγηση. Η εξηγηση αυτη ειναι μια καθαρη υποθεση. Με κανενα τροπο δεν προαγει την κατανοηση του ιδιου του φαινομενου του αφηματος [της τσαντας].

Στην φροϋδικη υποθεση το αφημα [της τσαντας] απομονωνεται σαν ενα δεδομενο, και τωρα τουτο πρεπει να εξηγηθει. Ενα τετοιο δεδομενο αφηματος το διαπιστωνουμε απεξω. Η ιδια η γυναίκα δεν την αφηνει ασυνειδητα, γιατι η τσαντα δεν υπαρχει καθολου, και κανεις μπορεί ν' αφησει κατι που υπαρχει.

Ας μεινουμε στην περιγραφη της καταστασης. Οταν καποια στιγμη η γυναίκα συνελθει,

δηλαδή διαπιστώσει πως οντως έχει φύγει από το δωμάτιο, θα δει ότι η τσαντά της λείπει. Τότε, αυτήν την ελλείψη, θα την πει, κι εμείς μαζί της, "ξεχασμα", [να το κενό για το οποίο μιλά ο Freud](#), κι αυτό το "ξεχασμα" θα το παραστήσουμε ως "ψυχική ενέργεια", θα το "ενταξουμε σε μια καταδειξιμή συσχέτιση", δηλαδή θα το παραστήσουμε ως έργο και διεργασία, π.χ. με την ψυχαναλυτική ερμηνεία όπου το ξεχασμα "εκφράζει την ασυνειδήτη επιθυμία να μπορεί να ξαναγυρίσει εκεί". Στην ψυχαναλυτική θεώρηση τίποτα, και κανένα ξεχασμα, και κανένας λόγος δεν ησυχάζει στον εαυτό του. Πάντου αποδίδεται μια πρόθεση.

Τι μπορούμε να πούμε εδώ; Η γυναίκα στο δωμάτιο του φίλου της είναι μια άλλη από αυτήν που θα κυκλοφορήσει στην αγορά [και όχι "ήταν στον άντρα"]. Η τσαντά δεν υπάρχει γιατί αυτή η άλλη δεν έχει τσαντά, δεν κυκλοφορεί, είναι κουρνιασμένη, και παραμένει έτσι και όταν ανοίγει την πόρτα. Φεύγει αλλά φεύγει ως εκείνη που βρίσκεται κουρνιασμένη στον φίλο της. Φεύγει σαν υπνοβατής.

Αυτό, αν ήταν σε ανάλυση, θα το αναγνωρίζε. Κι εμείς θα μπορούσαμε να το δούμε και να το πούμε, εφόσον δεν είμαστε εγκλωβισμένοι στην ιδέα της μιας και μονής ταυτότητας. Και ακόμη θα μπορούσαμε να μιλήσουμε μαζί της για την σχέση των "δύο" γυναικών μεταξύ τους, καθώς και για πολλά άλλα.

Κι εδώ έχω τον πειρασμό να μοιραστώ μαζί σας, ξεκουδούνα, μια φράση της σύγχρονης αγγλίδας ποιήτριας Alice Oswald που διαβάσα πρόσφατα:

[It's good to remember how to forget.](#) / Είναι καλό να θυμάσαι πως να ξεχνάς.

Και [αλλού](#):

The whole art of everything, whether it's living or reciting or writing, is about forgetting yourself. Once you've forgotten yourself, you are okay.

Όλη η τέχνη για ο,τιδήποτε, είτε για τη ζωή, είτε την απαγγελία, είτε το γράψιμο, είναι να ξεχνάς τον εαυτό σου. Από την ώρα που έχεις ξεχάσει τον εαυτό σου, είσαι OK.

Προβολη

Στο "[Λεξιλογιο της Ψυχαναλυσης](#)" των Laplanche και Pontalis διαβάζουμε:

Λειτουργια μεσω της οποιας το υποκειμενο εκβαλλει απο τον εαυτο του και εντοπιζει στους αλλους (προσωπα η πραγματα) ιδιοτητες, συναισθηματα, επιθυμιες, η ακομη και "αντικειμενα" που παραγνωριζει η αρνείται στον εαυτο του.

Παραδειγμα, αυτο που ο Freud αποκαλει "προβλητικη ζηλοτυπια":

το υποκειμενο αμυνεται απεναντι στις δικες του επιθυμιες απιστίας καταλογιζοντας την απιστία στον συντροφο του: αποσπα ετσι την προσοχη του απο το ασυνειδητο του, την μεταθετει στο ασυνειδητο του αλλου και μπορει να επιδειξει εντονη οξυδερκεια σε ο,τι αφορα τον αλλο, παραγνωριζοντας ο,τι αφορα τον εαυτο του.

Freud:

Υπαρχει μια ταση να τις χειριστεί [τις ασυνειδητες διεγερσεις] σαν να δρουν οχι απο το εσωτερικο αλλα απο το εξωτερικο, ετσι ωστε να καθισταται δυνατο να δρασει η ασπιδα εναντια στα ερεθισματα ως μεσον αμυνας εναντιον τους. Αυτη ειναι η προελευση της προβολης.

Και εδω παλι, ο ορος "προβολη" δεν αφορα το φαινομενο, π.χ. τον ζηλοτυπο αντρα, αλλα την εικαζομενη διαδικασια. Ειναι μια εξηγηση, απαντηση στην ερωτηση "Γιατι ζηλευει;" η οποια απαντηση, καθοτι βρισκεται "περαν της αμεσης εμπειριας", παραμενει κατασκευη.

Τι συμβαινει εδω οπου, ο ζηλοτυπος ανδρας, χωρις σχετικα σημαδια απο την γυναικα του, υποψιαζεται και το αρσενικο κουνουπι; Ειναι σαν να φορα γυαλια ηλιου με φακους που χρωματιζουν καθε αρσενικο ον ετσι που να φανταζει στην γυναικα του σαγηνευτικο.

Και η ζηλεια; Εδω ειναι η γλωσσα που μας δινει μια κατευθυνση. Ο ζηλωτης, π.χ. ο ζηλωτης του Χριστου, ειναι αυτος που επιδιωκει να κανει μια ζωη ολοϊδια με αυτην του

Χριστου. Ο ζηλοφθονος αντρας ειναι ο ματαιωμενος και βασανισμενος ζηλωτης που δεν βλεπει την γυναικα του σαγηνευμενη απ' αυτον οπως φανταζεται οτι σαγηνευεται απο το αντικειμενο των υποψιων του. - Φυσικα ολα αυτα δεν συνιστουν μοντελο ερμηνειας του φαινομενου της ζηλειας. Ειναι ενα ενδεχομενο που εδω παρουσιαζεται ως παραδειγμα και μονον.

Σε μιαν αλλη οπτικη: Το φαινομενο που παρασταινεται ως "προβολη" συνιστα την εκαστοτε προκαταληψη, συμφωνα με την οποια μας εμφανιζονται τα πραγματα. Δειτε για παραδειγμα το "προβλητικο" τεστ Rorschach.

Κηλιδες στις οποιες ο καθενας, αναλογα με την προκαταληψη του, θα δει την μια μορφη, η την αλλη. Με τον ιδιο τροπο π.χ. μια γυναικα σε καποια ματια ειναι κουκλα και σε καποια πανουκλα. Οσο εντονότερη η προκαταληψη, τόσο περισσότερο μονοσημαντος γινεται ο κοσμος, τόσο περισσότερο κανεις βυθιζεται σε καποιας μορφης παρανοια.

Προβλητικη ταυτιση

Συμφωνα με την Αμερικανικη Ψυχολογικη Ενωση η προβλητικη ταυτιση στην ψυχαναλυση ειναι

αμυντικος μηχανισμος στον οποιο το ατομο προβαλλει ποιητητες απαραδεκτες για τον εαυτο του στο αλλο προσωπο, και αυτο το προσωπο εσωτερικευει τις

ποιοτητες που προβληθηκαν και πιστευει οτι χαρακτηριζεται απ' αυτες καταλληλα και δικαιωματικα.

Παραδειγμα ενος θεραπευτη:

Αισθανθηκα την προοδευτικη εξωθηση της εσωτερικευμενης μητερας του προς εμενα, οχι σαν θεωρητικη κατασκευη αλλα στην πραγματικη εμπειρια. Ο τονος της φωνης μου αλλαξε, εγινε υψηλοτερος με την διακριτη ποιοτητα της αρχαικης μητερας.⁴⁸

Τι συμβαινει εδω; Ο καθενας που ερχεται σ' εμας εχει, μεσα απο το δικο του ιδιοτερο υφος, εναν ιδιοτερο τροπο επικοινωνιας μαζι μας, π.χ. ο ανθρωπος του παραπανω παραδειγματος αποτεινεται, ισως παντου, σε μια μητρικη μορφη. Ενας αλλος μπορει να ειναι ετοιμος για καυγα. Μια αλλη μπορει να σαγηνευει. Ενας αλλος μπορει να παρουσιαζεται σαν αναξιος σημασιας. Αν τσιμπησουμε και μπουμε στον τροπο τους, συμβαινει αυτο που οι ψυχαναλυτες θα αποκαλουσαν "προβλητικη ταυτιση".

Ομως υπαρχει και μια αλλη οπτικη σ' αυτο το φαινομενο, και αυτη αφορα τον θεραπευτη. Διοτι ιαματικο ειναι το ζωντανο του παραδειγμα. Μια θεραπευτικη συναντηση θα ευτυχησει στον βαθμο που η συνομιλια μας θα εγκλιματιστει σ' αυτο το κλιμα.

Και σε τι θα συνισταται εδω το ζωντανο του παραδειγμα; Ο πελατης μου θα με δει και θα μου φερθει σαν πατερα, φιλο, εραστη κλπ. Στην προβλητικη ταυτιση τσιμπαω και μπαινω ο ιδιος στο παιχνιδι ως πατερας, φιλος, εραστης. Ομως, και εδω βρισκεται η ιδιοτεροτητα της ανταποκρισης του θεραπευτη: ουτε ακριβως ταυτιζομαι ετσι που να γινω πατερας, φιλος, εραστης, ουτε τα απαρνουμε και τα αποδιωχνω. Περιερχομαι σ' εκεινη την σταση που γνωρισαμε στο ονομα του [Απροσπελαστου Απαρακαμπτου](#): με την ιδια δεκτικοτητα, με την ιδια τρυφεροτητα με την οποια ο πατερας στεκει απεναντι στην κορη, ως ο πρωτος αντρας που ποτε δεν μπορει να ειναι αντρας της, και η μητερα στον γιο της, ως η πρωτη γυναικα που ποτε δεν μπορει να ειναι γυναικα του, ειμαι ακριβως εκεινος ο πατερας, φιλος, εραστης που ποτε δεν μπορει να υπεισελθει σε μια τετοια

⁴⁸ David Cooper, *The Death of the Family* (Penguin 1974) p. 113-4

σχεση μαζι του.

Ενα αλλο προβληματικο στοιχειο της λεγομενης "προβλητικης ταυτισης", οπως γενικα των αμυντικων μηχανισμων, περαν του οτι και εδω το ονομα ειναι επεξηγηματικο, δηλωτικο μιας διεργασιας, ειναι το οτι ανελίσσονται στην σφαιρα της διυποκειμενικοτητας: Δικο μου, δικο σου. Δεν εχουν ακουσει ακομα τον λογο του Γιωργου Σεφερη

Ειναι παιδια πολλων ανθρωπων τα λογια μας

Ειναι κι αυτο μια εκφραση για το Συνειναι. Και το Συνειναι ειναι ονομα για ο,τι μας αφορα ως ανθρωπους και παρασταινεται ως "προβλητικη ταυτιση".

Τιποτα δικο μου, τιποτα δικο σου. Θεμα γινεται οταν καποια απο αυτα τα λογια, π.χ. του πατερα, της μητερας, των δασκαλων, της κοινης γνωμης καθιστανται κυριαρχικα και αξιωνουν να σε εξουσιαζουν, σαν να σου ελεγαν: "Εισαι δικος μου". Εδω το ζητουμενο θα ηταν το λυσιμο απο τα δεσμα αυτης της εξουσιας, οχι για να βρεις το δικο σου, αλλα για να αφεθουν τα λογια σου να ειναι λογια πολλων ανθρωπων.

Επιλογος

Στην "[Αυτοπαρουσιαση](#)" του ο Freud γραφει για τους παλιους του δασκαλους:

Μου ειχαν πει περισσοτερα απ' οσα οι ιδιοι γνωριζαν κι ηταν προθυμοι να εκπροσωπησουν.⁴⁹

Ισως ο ιδιος ο λογος του Freud κρυβει περισσοτερα απο οσα ο Freud γνωριζε και ηταν προθυμος να εκπροσωπησει. Ισως γι αυτο μπορει ο Freud να ειναι και σημερα για μας ενας δασκαλος.

⁴⁹ GW XIV, σ.48